

Handimaal (kalal)

JANNO SIMM

Traditsioonilist handi rõivast gus'i kandeve eesti aerumees septembrikuisel Obi jõel

Kui lugeja ehk veel kuulnud pole, siis handid on meie sugulasrahvas Lääne-Siberi madalikul Obi jõe vesikonnas. Keeleliselt kuuluvad nad soomeugri rahvaste ugri harru. Hante on viimastel andmetel natuke üle 20 000 inimese, suurem osa neist elab Handi-mansi rahvusringkonnas, ent handi asuala põhjapiir ulatub Jamali-Neenetsi rahvusringkonda pea Obi suudmeni välja. Mind huvitasidki põhjapoolseimad handid. Sest traditsioonilisema eluviisi säilitanud taigahantide juures on antro-, etno- ja muid -graafe ja -looge käinud nagu kirjusid koeri. Samas on põhjahandid nii oma elupaiga poolest kui ka ajaloolistel põhjustel olnud vene ja muudele välismõjudele rohkem avatumad. Esialgne plaan oli otsida põhjusi ja strateegiaid, mis sellistes oludes rahvuslikku omapära säilitada aitavad.

Möödunud suvel-sügisel elasid kolm kuud Lääne-Siberis, Jamali-Neenetsi Rahvusringkonnas Obi jõe alamjooksul handi ja neenetsi rahvusest kalurite, küttide ja põhjapõdrakasvatavate juures. Kogu ettevõtmine oli osa visuaalse antropoloogia magistriprogrammist Tromsø Ülikooli juures Norras.

Projekt sai teoks Tromsø Ülikooli juures asuva Saami Uuringute Keskuse (URL: <http://www.uit.no/ssweb>) ja Roald Amundseni Arktika Uuringute Keskuse (URL: <http://www.arctic.uit.no>) toel.

Kui ma augusti algul Priuralski rajooni keskusse Aksarkasse jõudsin, võttis rajooniadministratsiooni põlisrahvaste spetsialist Aleksandr Longortov (hant) mind vastu külma dušina mõjunud teatega, et muksunipüük olevat just-just seks hooajaks “kinni pandud”. Ent peale mõnda istungit, milles osalesid mitmed administratsiooni ja kohaliku kalakaitse töötajad (ning paras hulk “Belenkaja”-nimelist meevii-na¹), leidsime ühise keele. Otsused olid järgmised: Aleksandr Pavlõtš leiab mulle handi kalastajaperekonna, kes oleks igas mõttes “keskmine” – st ei liiga heal ega halval järjel, kus ei joodaks palju ning kes viljeleks handi traditsioonilist eluviisi – kalastamise, küttimise ja põhjapõdrakasvatuse kolmikmudelit. Kostja Popov, rajooni kalakaitseinspektor, arvas, et tõe-

¹Märkasid hierarhiat viina tarvitamisel: kui pärismaalased ja kohalik vene lihtrahvas ostsid enamasti Moskovskaja Osobaja't ja teisi odavaid viinamarke, siis rajooniadministratsiooni töötajaskond eelistas suurusjärgu võrra kallimat Belenkaja't, Salehardi naftabojaaride hirmkallitest eelistustest rääkimata...

näoliselt mingiks ajaks veel muksunipüüki lubatakse – ja kui ei, siis tema lubab mul “teaduslikul” otstarbel mõned triivid teha, et filmida saaksin. Geoloogiateenistuse ülem Aleksandr Viktorovitš võttis enda peale mu “tagalabaasi” – ehk majutas mind asulas enda juurde.

Eelmainitud tugigrupi toel läks handi kultuuri “imendumine” suhteliselt valutult. 8. augustil viis Kostja mind kalakaitsekaatriga mõnikümmend kilomeetrit allavoolu, Tšapajevski külla Tobolko² de pere juurde. Neist saigi lähemateks kuudeks minu perekond.

Pere vanemad on läbi ja lõhki kalastajad – nii pereisa Silanti (Hacava²) Tobolko (50) alustas kalapüüki Obil 14-aastaselt. Esiialgu kolm aastat neenetsist õemehe paadis aerupoisina, hiljem oma käe peal. Abiellus ta samuti kaluriperest pärit Niinaga (50), kes omakorda tema paadis aere käsitses. Kõik vanemad pojad on Niina sõnutsi paadis üles kasvanud. Niina sai puhkust siis, kui vanuselt teine poeg Slava 14 sai ja isa paadis aerud üle võttis. Kõige vanemal pojalt Arkadil oli “eriülesanne” – tema kasvatus ja koolitus oli suunatud sellele, et ta 18-aastaselt peale keskkooli lõppu pere põdrakarja üle võttis ja tundrasse kolis. Tobolko² del oli minu sealoleku ajal umbes 150 põtra, mis asjatundjate hinnangul ongi kriitiline piir tundras toimetulekuks. Nooremad vennad käisid jõudumööda vanimal abiks põtru karjatamas, talviti siirdus kogu pere Arkadi juurde tundrasse. Põhja-põder on handile, olgu ta siis kalur või kütt, eluliselt oluline ning ma ei näinud hanti, kel põtradest rääkides silmad särava poleks löönud.

Siiski, põhja-põder annab küll rõivamaterjali, tšummikatte, toidu ja transpordi, kuid rahaline sissetulek ei ole põdrakar-

jusel kalamehega siiski võrreldav. Kaasaja tingimustes, kui lapsed vajavad koolitamist ning mootorsaan bensiini, ei ole sularahata majandamine mõeldav. Seepärast tegeles enamik perepoegadest kalastamise ja hooajalise küttemisega. Peale eelnimetatute olid täisõiguslikud kalurid veel Vitali (23), Juri (20) ja koolivaheaegadel ka Viktor (15). Kolm peretütart käisid veel Salehardi linnas ja Aksarka asulas koolis ja üldine arvamus oli, et ega neist enam jõe-le-tundrasse tulijaid saa. Tütarlaste soovimatus traditsioonilise elu juurde naasta oli sageli kõneaineks, seda eriti poistega. Peale vanima polnud keegi neist abielus – tundras on baaba² ta raskem kui jõel, oli arvamus.

Esiialgu suhtusid handid minusse kerge umbusuga. Kõiksugu ajalehe- ja telekorrespondente olid nad ennegi näinud, nii et päris uudne filmimine ja märkmete tegemine nende jaoks polnud. Küll aga ei saanud nad aru, miks tahan ma nende juures pikemalt olla kui mõned päevad ning mis sest kõigest saab. Püüdsin küll selgitada antropoloogiateaduse olulisust, kuid lõpuks pani Silanti asjad paika järeldusega – ma ei saa aru, mida sa teed, kuid ma mõistan, et see on vajalik asi. Omaks võeti mind pikkamööda ja järk-järgult. Selgus, et saan aerutööga hakkama, oskan püssi lasta – ja mis peamine, ma ei pea ennast paremaks kui nemad. Viimaks jõudsin nii kaugele, et pereema Niina esitles mind võõrastele kui “kõige vanemat eesti poega”...

Üheks mu eesmärgiks oli saada osaleva vaatluse kaudu pilt kaasaja handi keskkonnast, antropoloogiaklassiku Bronislaw Malinowski sõnade järgi “näha pärismaalase maailma tema enda silmade läbi”. Ei julge küll hinnata, kuivõrd mul – ikkagi kõrvalseisja ja sootuks teisest kul-

² Hacava on neenetsi sõna ja tähendab poissi või noormeest. Kuna tegemist oli handi asuala põhjapiiriga, on paljud pered handi-noonetsi segu. Silanti ema oli neenets – kes küll handi keeles rääkida armastanud, seevastu handist isa kõnelnud meelsamini neenetsi keeles... nagu pudru ja kapsad! Nii ka nimedega.

Osa "minu" handiperest naasmas poeskäigult.

tuurist tulijana – see õnnestus... Alljärgnevalt rohkem või vähem kalastamisega seotud väljavõtteid välitööde päevikust ning muidumuljeid, koos kodus, pehmes tugitoolis lisatud kommentaaridega.

Handi kalateadmine jagab kalad laias laastus kaheks: nõ *belaja rõba* ja *tšornaja rõba*. Esimesse kategooriasse kuuluvad siiglased, kes poolsiirdekaladena suveks Obskaja Guba'st³ Obi ja tema lisajõgedesse end nuumama ja paljunema tulevad. Esmalt, nii tähtsuse poolest kui ka püügihooaja avajana muidugi muksun, kala, keda hellitavalt "jõepõrsaks" kutsumatakse kogukuse, rasvasuse ja kombe pärast jõe põhjas tuhnida. Teisalt stšekur (ehk tširr), muksunist veidi väheldasem ja mitte nii rasvane, ent tunduvalt lihaselisem ja vihasem võitleja. Peale eelnimetatute on vähemtähtsamad püügikalad sõrok, põzhjan ja rääbis. Ja ainus siiglasest röövkala nelma, kelle püügiga suvine kalastushooaeg ühele poole saab.

"Valgete" kalade hulka kuuluvad ka tuur ja sterlet, kuigi tavaliselt käsitlevad handid tuura millegi erilise ja kategorisee-

³Ma ei teagi täpselt, kuidas Guba'd tõlkida. Laheturm oleks vist õigeim, kuigi eesti keeles haruldane...

Jura võtab võrku, muksunid siplevad abitult...

Visata fotoaparaat käest ja minna appi... või mitte minna? Ma ei läinud. Silanti sai tuura, sel suvel seitsmenda, ise paati.

Tuur on küll suur, ent näo poolest mitte eriti ilus kala...

Andrei Jendõrev kasutab veel arhailist paaditüüpi koldankat. Pildi tegemise ajal oli mees teel poest koju — kodid on täis leiba ja viinapudelist saab pikal koduleel lohutust — 12 km aerutada pole kerge!

Väiksemad ja luusamad kalad sai endale handi “kodukana” - kotkapoeg Keshha.

Niina Tobolko puhastab äsjapüütud muksunni. Kala puhastamine on naiste töö. Silanti tões, et tema seda õieti ära õppinud polegi.

rimisest veidi kõrval- või ülalpoolseisvana. Tuurapüük oli 1980ndate lõpuni jõekalurite põhiline sissetulekuallikas. Reostuskoormuse kasvu, üle- ja röövpuugi ning muude keskkonnamõjurite tõttu on siberi tuur tänaseks Venemaa Punasesse Raamatusse sattunud ning tema püük on rangelt keelatud. Siiski, avalik saladus on, et võrkusattunud tuura kalamees tavaliselt tagasi ei lase... Tavaliselt satub tuur võrku muksunipüügil, mil umbes 280 meetri pikkune kolmeseinaline võrk 7-8 meetri sügavusel mööda jõepõhja triivib. “Minu” handid arvasid, et suvise hooaja käigus saavad nad umbes 5-7 tuura, kaaluga

10-st kuni 40 kiloni. Väiksemad lähevad tagasi ja suured, üle saja kilo tuurad, olevat haruldus. Sterletid on Obi alamjooksul tavaliselt mõnesaja grammised, kilone tegelane on harv juhus.

“Mustade” kalaliikide hulka kuuluvad paiksemad, meilgi tuntud tegelased: haug ja luts peamiste püügikaladena, keda ka kalatehasele plaani täitmiseks üle anda saab, ning muud lepiskalad, kes kaaspüügina naabruses asuvasse karusloomafarmi realiseeritakse. “Mustadest” kaladest sööb põhjahant peamiselt haugi, sedagi vaid talvisel hooajal, kui muud kala ei ole.

Kuidas kala süüakse

Handi lemmikroog *njarkul* või ka *njarhul* tähendab tõlkes toorest kala (kala = *kull/hul*, on natuke sarnane?). Värskest püütud tuuralt, muksunilt, štsekurilt või nelmalt võetakse suurem soomus (tuural pole sedagi) ja soolikad, seejärel lõigatakse kala põiki kolme-sõrme laiusteks kamakateks. Seda tükki kastab sööja soolve, võtab vajaliku koguse hammaste vahele. Seejärel lõikab vöölt võetud terava noaga võimalikult huulte ligidalt läbi. (Mina lõikasin seejuures korduvalt kergelt ninna. Eriti siis, kui nuga nürivõitu oli ja/või söögi alla natuke tulivett pruugitud. Kohalikud olid osavamad.)

Stroganina on erinevalt *njarkul*’ist ka kohalike venelaste seas populaarne roog. Laskumata siinkohal erinevate koolkondade (handi, sibirjakkide, geoloogide jms) eripäradesse, on tegemist pulkkõvaks külmunud kalalt lõigatud õhukeste viilakutega. Eriti hea pidavat stroganina olema siis, kui õhtul jõelt tulles kala hange viskad ning hommikul sealt võtad ja hõõveldad (hõõveldama — vene *k strogat*’) Arusaadavalt põhjustel (sügavkülmikute puudumine suvel, sobiva kala vähesus madalate temperatuuride saabudes) *stroganina*’t väga tihti ei söödud.

Tuurast sai veidrat rooga *hrjaštš*’i. Tuura pealuud – mis tegelikult polegi luu, vaid rohkem kõhr – keedeti niikaua, kuni see pehmeks läks ja parasjagu hamba all krõmpsus. Seda peeti maitsvaks roaks.

Tuura must mari – ja siia kollane – olid söögilaul tavalised. Marja oli kalapüügi-hooajal nii palju käes, et igal söögiajal võis supilusikaga ammutada palju sisse mahut. Üksvahe püüdsin rehkendada, palju see kaaviar, mida ühe söögikorra jaoks tarvis, euroopa hindades maksta võiks, kuid arvud läksid peagi suureks ja segamini... Kuigi, peale esimesi mehiseid kõhutäisi enam teab kui suurt marjaisu ei olnudki.

Loomulikult soolati kala talveks sisse, umbes samuti nagu Eestimaal vimma soolatakse. Ja keedeti uhhaad, seda viimast haugidest või sterlettidest.

Kalatoitude juures võiks veel märkida seika, et tüdrukutel ja naistel on tuura (ja sterleti) puhastamine ja söömine keelatud. Kohalikud ei osanud mulle keelu põhjust seletada, ent hiljem kirjandust uurides leidsin viite tuura pühaduse kohta. Handi kaks põhilist sugukonda pärinevat karust, halljänese ja hanest, kuid väiksemaid põlvnemisliini loetakse ka muudest elajatest – sh tuurast. Eks sealt siis ka tabu?

Kuidas hant kala püüab

Arhailisemad püügiviisid, näiteks kalatõke, on tänapäeval kasutusel vaid väiksematel harujõgedel. Veel mõne aasta eest kohtasin Obi harujõel Või-Posli küla all üsna suurt kalatõket, mil laiust paarsada meetrit ning pujuseid üsna mitu. Kalakaitse vastuseisu tõttu on tõkkepüük väiksematele lisajõgedele kolinud ja arvatavasti kaob peagi hoopis.

Peamiseks kalapüügivahendiks on triivvõrk. Sellega püütakse enamikku kaladest Obil. Enamasti on võrk ca 270 meetri pikkune ja koosneb neljast osast e *privjaz*’ist. Vahel on *privjaz*’ide silmasuurus erinev, sest näiteks kalda veerde hoiduva põzhjan’i jaoks on vaja hoopis väiksema silmaga võrku kui natuke sügavamal liikuva štsekuri püüdmiseks. Triivvõrguteadus on väga peen asi. Tarkusi, kuidas võrke koormata, kuidas sisse lasta, kuidas vedada jne antakse tavaliselt edasi isalt pojale. Handid arvasid, et sellise kogemuse omal käel saamiseks kulaks terve elu. Mõnel ei pidavat ka siis õnnestuma...

Põhiline kalapüügiala on Obi peasäng, nn magistraal. Seda pidi liigub siirdekalade peavoog, liiklevad ka suuremad ja väiksemad kauba-, tank- ja muud laevad.

Võrdluseks kujutage end ette Tallinn—Tartu maantee ääres käru lükkamas. Umbes sihuke tunne oli mul väikses kalapaadis võrkudega triivides...

Kasutatakse ka seisevõrke järvedel, harujõgedel ja suure Obi kaldataimestiku veerel ning väikesi ääremõrdu rääbise-püügiks.

Handi suviseks liiklusvahendiks on paat. Sest maanteed kui niisugused puuduvad, hiljuti valminud Salehard – Aksarka tee meenutab rohkem kitsede rada või kuumaastikku.

Filmidest tuntud ühepuulootsikut *ai-hop*⁴ kasutatakse “ülemiste”⁴ hantide juures väiksematel veekogudel. Obil, mis kohati ja kevadise suurvee aegu merd meenutab, püütakse kala *budarka*⁵ del. Selle nime saamisluugu on mulle teadmata, laevuke kujutab endast umbes 5,5m pikkust peegelahtri ja “Dzid”-mootoriga puust kalapaati.

Budarka meeskond koosneb kahest mehest – *veseltšik*ust ehk aerumehest, kes – nagu nimigi ütleb – aerudega tegutseb, vett välja pillub ning igal muul moel päramehe ehk *kormštšik*⁶ u juhtnööre täidab. *Kormštšik* on tavaliselt vanem või suuremate kogemustega kalur, kes võrgurakenduse eest hoolitseb ning otsustab, kus ja kuidas võrku lasta ja välja võtta.

Asulasse sõidetakse uuemat tüüpi *Kazanka*⁷ dega, meilgi levinud *Progressi* kutsutakse põlastavalt *utjug*⁸ icks (triikrauaks) ja kasutatakse vähe.

Siin-seal võib veel kohata traditsioonilisi

paaditüüpe *koldanka*⁹ t ja *grodovuška*⁹ t, millega roogudes pardijahil käiakse ja kaldaäärseid seisevõrke nõutakse. Mõlemad on mõnest lauast kokkulöödud (vanemad kuusejuurtega köidetud) kipakad lootsikud, vahet niipalju, et *koldankal* on nii achter kui ka vöör teravad, *grodovuška* achter on – väidetavalt kalatõkete, mõrdade jms parema käsitlemise huvides – peegliga.

Talvel on põdrarakendi kalurite juures välja vahetanud “buraan”. Neid on igas peres mitu tükki, “minu” pere igal meesliikmel oli vähemalt kaks... Nad väitsid, et eriti jahipidamine, iseäranis polaarrebaste ja huntide küttimine, lõhub saani ja seepärast peab mehel üks saan ikka tagavaraks olema.

Kalakalendrist

Handi kala-aasta algab maikuu, kui Obil läheb jää. “Minu” perekond, kes kesktalvel Sale-mali tundras oma põhjapõtrade juures elab, naaseb viimase jääteega Obi madalal paremkaldal asuvasse Tolovakazõmski⁵ külla. Seal on nende põhielukoht, seal alustatakse ettevalmistustega kevadsuviseks hooajaks. Jää all hakkab liikuma kevadhaug, teada püütakse, kuid ettevaatusega – jääminek Obil on karm ja võib olla üsna äkiline. Peale jääminekut – mis teinekord nädalajagu ja enamgi kesta võib, algab avavee haugipüük. Kui haugi tonniviisi enam ei tule, ei viitsita temaga enam jännata. Peagi, aastast olenevalt mai lõpus – juuni alguses, korjatakse oma koli kokku ja terve pere

⁴Vaatamata etnograafide seas levinud klassifikatsioonile eristada põhja- ja idahante, eritlevad handid end jõge kasutades. Sealt siis jaotumine “kõige ülemistest” kuni “kõige alumiste” hantideni. Mina elasin “kõige alumiste” juures...

⁵Tolovakazõmski nime tekkeluugu mu sõprade väitel: kogu Obi paremkallast nimetatakse tolovaja storona ning kazõmsk-liidesed näitavat sealsete esmaasukate päritolu Handi-Mansi Rahvusringkonnas asuvas Kazõmi piirkonnast

⁶*Pesok* tähendab kindlalt piiritletud kalastuspiirkonda sirgel, keeristeta jõelõigul. Tavaliselt kasutab tüht pesok⁷ i mitu(kümmend) paatkonda. Vaatamata nimele ei ole põhi tavaliselt liivane, vaid mudane. Aegade vältel on pesok⁸ ilt enamik roikaid ja rampu välja püütud ning seetõttu triivvõrgupüük suhteliselt ohutum.

Ametlikke kanaleid pidi rändav kala võetakse külmutuspargastele - plashkout'idele. Tatarlane Airat peab rehnutti...

rändab ca 25 km ülesvoolu, Tšapajevski pesok⁶ ile⁶. Sinna koguneb tavaliselt kümme-kond peret oma tšumm⁷ idega, lisaks neile, kel Tšapajevskis püsielamud on.

Muksun on (peale tuura arvukuse langust) handi kala nr 1. Muksuni soolab hant endale talveks, muksunist saab ta oma põhisissetuleku⁸. Tavaliselt ei luba kala-

kaitse esimest ülestulevat muksuni püüda – kala olevat nii paksult, et nädalaga aas-taplaan täis saada pole ime. Aga ka “ülemised” tahavad kala ja keegi peab ka kudealadele jõudma. Nii algab kalapüük umbes juuni teisel poolel. Tšapajevskis baseerub suurem osa Aksarka kalatehase Tovopogoli “rõbutšastok”i laevastikust,

⁷Tšumm on põhjarahvaste kooniline telkelamu, tavaliselt ühele-kahele perele. Suvel katab lattidest raami present, talvel kahekordne põhjapõdranahkadest kate *njuki*.

⁸Kalur peab kogu realiseeritava kala üle andma kohaliku kalatehase külmutuspargastele – *plashkout*idele. Kuna aga kalatehase poolt makstav 18 rubla kilost pole võrreldav spekulantide pakutava ca 80 rublaga, ja sedagi makstakse harva, siis rändab üsna suur hulk muksunist “vasakule”, koos kõigi riskide ja kasudega.

Tšapajevski “pesok” polaarjoonest 120 km ülespoole on muksunihooajal handi kalurite kodu. Paremalt esimene tšumm oli mõnda aega ka minu kodu.

Sügispäev Nang-As'il (Lehisejõel). Slava ja Vitali nõuavad koos sibirjakist naabrimehe Vovka Tshusovitin'iga võrku. jää alt püütud haug on ka handi meelest kala, kõlbab endal süüa ja kokkuostu anda.

Suur nelma (ca 7kg) ja väike hant. Aljoshja ei usaldanud nii suurele kalale lähemale astuda...

umbes 15 budarkat.

Pesok asub otse Tšapajevski küla ees, nii et oma võrguheitmisjärge ootavad paat-konnad võivad rahun tšummis teed juua (ja teed joovad handid-noonetsid palju) ning peale võrgu nõudmist samas ankrus seisvale külmutuspargasele saagi ära anda.

Muksunipüük on tänapäeval karmilt reguleeritud ja iga mees katsub lubatud hooajal nii palju jõel olla kui võimalik. Sest augustikuus võib iga hetk tulla püügikeeld – ja siis pole muud, kui väiksemasilma-lised võrgud rakendada ning põzhjani- ja

stšekuripüügile üle minna.

Seadustest eriti kõrvale hiilida ei saa, sest kalakaitseinspektoreid liigub jõel päevas mitu – nii kohalikke, kes iga kalurit nime- ja nägupidi teavad ning kellega traditsioonilist sõbralikud suhted on, kui ka

Osa kalurite püütud kalast, peamiselt muksun, rändab tundrassa põhjapõdrakasvatajate juurde. Vahetuskurss on kilo-kilole, ühe põdra eest tuleb välja anda ca 50-60 kg muksunni

muudest rajoonidest hooajaks komandeeritud “abiväge”. Minul oli kohaliku kalakaitsja luba muksunipüüki filmida. See pärast palusid mu sõbrad mul kaameraga paadis istuda, kui nad peale ametliku püügija lõppu enda tarbeks kalastasid. Enamik inspektoreist teadsid, et keegi imelik eestlane hantidega koos elab ja ei olegi kahe nädalaga ära tüdinud. Seda imelooma, st mind, käisid kõik läbisõitvad ametmehed vaatamas ja usutlemas. Tavaliselt kurdeti imepisikese palga ja kehvade tingimuste üle – aga nähes kalakaitsekaatrite ahtreis võimsaid jaapani püramootoreid ilutsemas ja teades, et iga kalur jagab meeeldi oma saaki inspektoriga, ei võtnud ma seda infot puhta kullana. Tõsi küll, kohtusin ka *halei*⁹ dega – kalakaubitsejatega, kes kaluritelt kala üles ostavad ja seda oma kanaleid pidi realiseerivad. (Markantsem seda masti tegelane oli Salehardi maksupolitsei aseülem Novikov, keda jõel kõik ta mõjuvõimu pärast kartsid ja kelle peale ei hakanud ka kohaliku administratsiooni hammas.)

Augusti lõpupoole, kui ilm on vaikne ja kuiv, võetakse Tšapajevskis tšumm maha ning koolitakse Tolovakazõmskisse tagasi. Sest põzhan'i, stšekurit ja muid vähemaid

siiglasi võib ka seal püüda, erinevalt muksunist ei hoia nad eriti sügavale ja nende püük ei ole seotud kindla *pesok*¹⁰ iga.

Tolovakazõmsk oma kolme palkonni ja kahe tšummiga on tüüpiline näide sealtkandi kalakülast. Seal pesitseb niihästi *sibirjak*¹⁰ Vovka oma paarilisega, neenet-site- ja “minu” handipere. Rahvustevahelisi vastuolusid ei ole, kõik on kalurid ja kütid.

Tolovakazõmskis kalastatakse kuni paatidele kogunev jää jõelkäimise ohtlikuks muudab. Viimane püügikala on nelma. Öine nelmapüük triivvõrkudega pinna- ja hilissügise tugevamaid elamusi.

Selleks ajaks algab karusloomade jahiaeg – polaarrebaseid ja ondatrad tulevad lausa maja taha, astu vaid välja ja püüa kinni. Polaarrebase aeg saab jõe jäätudes läbi, need loomad siirduvad üle jää lõunapoolsesse tundrusse. Ent jää toob ka jääaluse võrgupüügi – haug ja luts aitavad neil plaani täita, kel suvisel hooajal halb õnn oli.

Enne uut aastat jääb igasugune kalapüük soiku ning “minu” pere rändab vanima poja poole tundrusse, perekonna ühise põdrakarja juurde, et seal hunte peletada ja talvistel põdratöödel abiks olla.

J.S.

⁹*Halei* tähendab handi keeles kajakat. Handi folklooris on kajakas ahne ja õelapoolne tegelane.

¹⁰Sibirjak on eriline inimtõug. Kuigi nemandki on vene/ukraina päritolu, vastandavad nad end vaikimisi “tavalistele” venelastele. Tegemist on põlvkondade vahel Siberis elanud venelastega, kes on kohandunud kohalikele oludele ja põlisrahvalt eluvajalikke tehnoloogiaid ja tõekspidamisi üle võtnud.

Too tuurapoju läks tagasi, vanaisa kutsuma...